

24421

49017

an

RAPORT BOJOWY.

OBEJMOWANIE POMORZA

od dnia 17-go stycznia do dnia 10-go lutego 1920 r.

I. Przygotowania.

1. Zadanie.

Na zasadzie Traktatu Wersalskiego (siedmego dnia po ratyfikacji traktatu przez Niemcy, miało się rozpocząć obejmowanie przez Polskę Pomorza (dawnych Prus Królewskich i części Książęcych, zwanych przez Niemców Prusami zachodnimi.)

2. Rozkazy Naczelnego Dowództwa.

W sierpniu 1919 r. Naczelne D-two poleciło D-twu Frontu Południowo-Zachodniego opracować plan okupacji Prus Zachodnich.

Na przedstawiony plan przez D-two Frontu Południowo-zach. za Nr. 1042/III, Naczelne Dowództwo za Nr. 2528/III z dnia 21 sierpnia 1919 r. przysłało swoje wytyczne, wskazując na pewniejsze tempo zajęcia Pomorza przez pieszce oddziały, a nie przetrzymywanie ich koleją, co mogło spowodować poważne niedogodności przed przybyciem sił głównych. Wykonanie normalnego wkroczenia bojowego byłoby o tyle pożądane, że należało się przygotować do systematycznego czyszczenia i reorganizacji kraju od band rozpущonego do demu Grc nsschutzu.

Z drugiej strony przewiezienie wojsk koleją w I-iej fazie operacji miało być o tyle niewskazane, że przy małych przestrzeniach, jakie miałyby wojska do przejścia; angażowanie znacznej tabory kolejowego nie było potrzebne.

Następnie rozkazem Nacz. Dow. Nr. 4667/III z dnia 18/X 1919 r. zostało z D-twa Fr. Pol.-Zach. utworzone D-two Frontu Pomorskiego z Generałem Hallerem na czele, Szefem Sztabu P/plk. Nieniewskim z siedzibą w Skierniewicach od dnia 24/X 1919

W ślad za tym rozkazem Nacz. Dew. rozkazem za Nr. 4668/III z dnia 18/X wskazywale zadanie Dep. de Spraw Morskich przygotowania do okupacji dowodstw partew, zbrojnych jednostek rzecznych, ledzi meterowych i basenu morskigo wysylajac natychmiast oficera łącznikowego do D-twa Frontu Pomerskiego.

Rozkazem za Nr. 4648/III z dnia 18/X 1919 r. Nacz. Dew. uzgodniale akcje Dywizji Pomerskiej przed i w czasie operacji, w rozkazie zas za Nr 4697/III z dnia 23/X 1919 r. Nacz. Dew. powiadomile o swych zamiarach w sprawie okupacji ziem odzyskanych Polsce, podajac do wiadomosci:

- a) treść układu wojskowego w Berlinie ;
- b) uwagi do układu wojskowego, wskazujace sposob okupowania stref dziennych;
- c) opracowanie własnego planu zajecia przyznanych obszarow;
- d) podporządkowanie D.O.G. Pomorza D-twu Frontu Pomerskiego z tem, ze w zakresie jego dzialania, wydaje rozkazy M.S. Wejsk.;
- e) rozgraniczenie terenu okupacji pomiedzy D-twem Frontu Pomerskiego, a Wielkopolskiego;
- f) wskazanie nowego "Ordre de Bataille".

(Załączniki Nr. 3 a i 3 b.)

3. Praca przygotowawcza D-twa Frontu Pomerskiego.

W myśl rozkazu Nacz. Dew. za Nr. 4667/III z dnia 18/X 1919 r. D-two Frontu Pomerskiego utworzylo sie jeszcze w Krakowie dnia 24/X, a w dniu 25/X przyjechalo do Skierniewic (Skład D-twa Fr. Pom. - załącznik Nr. 1a.), gdzie rozpoczelo wybezona i przyspieszona prace, wobec majacych szybke nastapie operacji na Pomorzu. Rozkaz Nacz. Dew. Nr. 4668 z dnia 18/X przewidywal rozpoczecie okupacji juz miedzy 25 a 30 pazdziernika, co w rezultacie dawalo tydzien czasu na zorganizowanie D-twa Frontu, scianiecie 11. Dyw. piech., 2-ga pulku szweczerow, objecia oddzialow po likwidujacym sie froncie mazowieckim i grupie Gen. Odry'ego i nawiązanie kontaktu z organizujaca sie Dywizja Pomorska. Wszystkie te wlozyle na D-two Frontu Pomerskiego ogromne zadanie scalowania tych oddzialow majacych nastapie szybke operacji, oraz posunac rozkazem, co do wszelkich zadan i celow, sprawy

organizującego się D.O.G. Pomorza, Dywizji Strzelców Pomorskich i Tajnej Organizacji Wojskowej na Pomorzu.

Oraz skoordynować akcje swoje z czynnikami politycznymi mającymi objąć władzę z ramienia Rządu Polskiego na Pomorzu, ażeby od razu zespolic Pomorze bez większych tarć z Rzeczypospolitą. Jeszcze 19-go października 1919 r. odbył się szereg konferencji z Wojewodą Pomorskim p. Łaszewskim w Krakowie.

Mogło odrzucenie ratyfikacji ze strony Niemców, dało D-twu Frontu Pomorskiego jednak sposobność, po za operacjami wojskowymi, we wszystkich dziedzinach odnoszących się do życia tego kraju przygotować się i nawiązać porozumienie z odnosnymi czynnikami władz Cywilnych i Politycznych.

Dowództwo Frontu Pomorskiego przygotowaniu tym nadało charakter nie od reki wyrażanych rozkazów, lecz w każdej materji, do gruntu planowo przygotowanej akcji.

A. Operacje objęcia terenów przyznanych Polsce na Pomorzu.

a) Rozkaz D-twa Frontu Pomorskiego Ogólny Nr. 1 za Nr. 30/III z dnia 28/X 1919 r. wydany dla wszystkich oddziałów, polecał Grupie Gen. Pruszyńskiego: 11. Dyw. piechoty, oraz Dywizji Strzelców Pomorskich przedłożyć własne plany okupacji w myśl udzielonych szczegółowych instrukcji. W załączeniu do rozkazu Ogólnego Nr. 1 przesyłano się oddziałom: umowę polsko-niemiecką, uwagi Nacz. Dow., dotyczące okupacji, uwagi D-twa Frontu Pomorskiego, plan okupacji Pomorza Cz. I, oraz II Część planu okupacji, opracowane przez IV-te Biuro (Nr. 3209/19).

Założenie operacyjne polegało na tym, niżej rozdzielić siły i ich ruchy, co plan D-twa Frontu dawał, w razie oporu zbrojnego, możliwość każdej chwili stworzenia frontu do ewentualnej walki.

(Sakie Nr. 1 i Nr. 2.)

"Plan okupacji Prus Królewskich i Książęcych Część I." przewidywał 2 fazy: 1 faza - zajęcie twierdzy Toruń i całego obszaru, przyznanego Polsce na wschód od Wielkiej-Ruchy wojsk w tej fazie miały się odbywać piechotą; 2-ga faza - zajęcie całego kraju przyznanego Polsce na wschód od Wielkiej-Ruchy w tej fazie miały się odbywać w części koleją, w części piechotą.

Okupacja wyznaczonego terenu odbywać się miała strzelniczymi oddziałami, w 1-iej fazie w ciągu 6-dni, 7-go dnia miała

Szkic № 1

Obejmowanie Pomorza

1 Tera

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

Szkic № 2

Obejmowanie Pomorza

2. Faza.

Szkic № 4

Obejmowanie Pomorza

2. Faza

na wypadek zburzenia mostu pod

Gudzkiem

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

nastąpić okupacja Grudziądza, 8-go dnia przerwa, od 9-go do 19-go dnia oddziały w 2-iej fazie miały dotrzeć do morza.

Operacje w pierwszej fazie miały być dokonane pod dowództwem Gen-Pruszyńskiego na prawym brzegu Wisły, oraz pod dowództwem Pulk-Skrzynskiego dla zajęcia twierdzy Toruń, przy czym 11 Dyw.piech. została podwieszona kolejja.

Operacje w drugiej fazie miały być dokonane pod dowództwem Gen-Gasieckiego, D-cy 11-ej Dyw.piechoty.

"II Część Planu Okupacji" przewidywała sposób zaprowjantowania z własnych magazynów, przy czym wszelkie rekwizycje były zabronione; dostarczanie amunicji; podział kolumn samochodowych; taborowych i sanitarnych; sposób zakwaterowania.

Na wypadek odruchów ze strony Niemców, akcje bojowa D-twa Frontu Pomorskiego miała wspomagać na tyłach Niemieckich, stworzona w lecie 1919 r. na Pomorzu tajna "Organizacja wojskowa".

b) Rozkaz szczegółowy Nr.1 za Nr.63/III z dnia 31/X 1919, dla objęcia Wisły przez Flotyllę Wiskana, Baon morski, oraz objęcie wybrzeża morskiego.

c) Dodatek do rozkazu szczegółowego Nr.1 za Nr.216/III z dnia 19/XI 1919 na wypadek zamrożenia Wisły.

d) Rozkaz operacyjny Nr.2 za Nr.291/III z dnia 24/XI 1919 na wypadek zniszczenia mostu pod Toruniem i Grudziądzem.

Czulym punktem w założeniu operacji były mosty pod Toruniem i Grudziądzem, wobec czego D-two Frontu, na wypadek zniszczenia tych mostów przez Niemców, przewidziało operacje nakazane rozkazem operacyjnym Nr.2, przy czym gietkosc i mozliwe minimalne opoznienie, ktore w tym wypadku staloby sie nie do unikniecia, zalezalo glownie na sprawnosci kolejnictwa.

(Szkic Nr.3 i 4)

e) Rozkaz operacyjny Nr.3 za Nr.565/III z dnia 22/XII 1919 do IV Grupy Lotniczej, normujacego dzialania 11 i 580 Eskadr lotniczych (załącznik Nr.3c.)

f) "Plan operacyjny objęcia dróg wodnych i portów w okupacji polskiej" opracowany przez Departament do Spraw Morskich,

został zatwierdzony przez Nacz. Dow. za Nr. 4792/III z dnia 23/XI 1919 r. "Plan objęcia dróg wodnych" i przesłany do Dowództwa Frontu Pomorskiego.

Przewidywał on współdziałanie Flotylli Wislanej, Baonu Morskiego, oraz podawał instrukcje dla d-ów portów, D-twa Linji Wodnych. (Załącznik Nr. 3b)

g) "Instrukcja dla przyjęcia twierdz pruskich (Torunia, Chelmsa i Grudziadz)" została nadesłana do D-twa Frontu Pomorskiego przez Nacz. Dow. za Nr. 7294/III z dnia 3/I 1920.

(załącznik 3a)

h) Przygotowania do przeprawy i budowy mostów na Wiśle Steraniem D-twa Frontu Pomorskiego, oficerowie łącznikowi zaszali od D-ów niemieckich warunki podminowania i wystawienia posterunków, które miały być luzowane przez przednie oddziały polskie.

Wydział Inżynierji otrzymał zadanie, rozkazem D-twa Frontu Nr. 2 OP. z dnia 24/XI 1919; urządzenia przeprawy przez Wisłę w razie uszkodzenia któregośkolwiek z mostów i zależnie od rozmiarów zniszczenia mostów był zdecydowany natychmiast przystąpić do przeprawy i do ich naprawy.

Zatem pierwszym zadaniem Wydziału Inżynierji podczas okresu przygotowawczego było:

- 1) powiększenie sił technicznych;
- 2) utworzenie w pobliżu terenu operacyjnego wielkiego składu narzędzi i materiałów inżynierskich, niezbędnych dla naprawy uszkodzeń, ewentualnie urządzenia przeprawy;
- 3) przygotowanie sił technicznych w ten sposób, ażeby na wypadek wysadzenia mostu znajdowały się już w pobliżu.

(Załącznik Nr. 6)

1) Służba Łączności D-twa Frontu Pomorskiego, telegraficzna, telefoniczna i iskrowa, poczyniła wszystkie przygotowania, ażeby zapewnić wszystkim oddziałom łączność.

Rozkaz Służby Łączności (od rozkaz ogólny Nr. 30/III) z dnia 13/XI 1919 Nr. 5/T przewidywał przyszłe połączenia telegraficzne i telefoniczne w czasie operacji, jak również i w fazie przygotowawczej, wyznaczając zawczasu przewody, udzie-

lone staraniem D-twa Frontu przez -M.P.-i T.

Do dyspozycji D-twa Frontu było 5 stacji radiotelegraficznych.

Rozkazy Służby Łączności Nr.5/T/2 z dnia 26/XI 1919 i Nr.5/T/3 z dnia 28/XI 1919 r. powiadały o przydziale, do dyspozycji Służby Łączności D-twa Frontu na czas Łączy przygotowawczej i operacyjnej, przez Dyrekcję P-i T. w Poznaniu, cywilnej kolumny roboczej w składzie 50 ludzi.

Kolumna ta miała być użyta pod kierownictwem inż. Wasowicza do naprawy, ewentualnie wybudowania linii telegraficznej i telefonicznej, przechodzącej z terenu Kongresówki do linii demarkacyjnej niemieckiej, oraz powiązania tychże z przewodami, idącymi poza linią demarkacyjną.

Co do objęcia państwowej sieci telefonicznej i telegraficznej, pomimo bezustannych nalegań D-twa Frontu na Min-Poczt i Telog., sprawa ta nie została przez centralne władze cywilne ujęta, wobec czego odbiło się to w wielkiej mierze na sprawności funkcjonowania tej służby i nałożyło na D-two Frontu Pomorskiego, przy ich objęciu, trudne zadanie brania i trzymania tych spraw w rękę, zamiast przeciwnie otrzymania tych spraw od władz cywilnych.

(Załącznik Nr-3d)

j) "Ordre de Bataille" Frontu Pomorskiego od czasu utworzenia D-twa Frontu Pomorskiego i przydzielenia oddziałów z b-frontu Południowo-Zachodniego (załącznik do rozkazu Łącz. Dow. Nr.4667/III z dnia 16/X 1919) stale się zwiększał a z do stanu, który uwidocznia " Ordre de Bataille" Frontu Pomorskiego z pierwszych dni stycznia 1920 r. przed wyruczeniem na Pomorze.

(Załącznik Nr-3e)

k) Zmiany w "Ordre de Bataille " od czasu wydania pierwszych rozkazów operacyjnych do podpisania traktatu upłynęło miesiąc czasu, podczas czego nastąpiły ważne zmiany w składzie oddziałów:

z Grupy Gen. Pruszyńskiego:

1) 149 p-Strz. Kres. przeniesiono w ostatnich dniach grudnia na front podolski, a na jego miejsce przysłano 49 p-Strz. Kres., który miało pozostać na miejscu rozlokowania w Ślawie

z powodu tyfusu plamistego. Na jego miejsce przysłany został ze składu 11 Dyw. piech. - 47 pp. Strz. kres., który przybył do Mławy w dniach 14, 15 i 16 stycznia przed samym wkroczeniem:

b) III/3 p. Strz. Podh. odesłano do Czarnego Dunajca celem demobilizacji;

c) 10/II pap. unieruchomiona z powodu braku koni.

Ogółem z Grupy taktycznej Gen. Pruszyńskiego ubył 1 baon i 1-na baterja.

2) Z 11 Dywizji piechoty :

Przeszedł 47 pp. Strz. Kres. do Grupy taktycznej Gen. Pruszyńskiego na miejsce 49 pp. Stra. Kres.

B. Wstępne prace Biur i Wydziałów D-twa Frontu Pomorskiego-

a) II Biuro: Raport z działalności Sekcji ofensywnej

II Biura (załącznik Nr. 2b) przedstawia przed okupacją Pomorza prace wywiadowcze na wschód od linii BYDGOSZCZ-CHOJNICE-LAUBENBURG, aż do dawniejszej granicy niemiecko-rosyjskiej, oraz prace wywiadowcze od chwili rozpoczęcia akcji. Na podstawie tych prac przygotowawczych D-two Frontu było stale informowane o składzie i ruchach oddziałów.

Również została opracowana instrukcja przez D-two Frontu Nr. 4331/II z dnia 15/XII 1919 r. dla lotnego oddziału Sekcji Defensywnej II Biura, która miała za zadanie przeciwdziałać sabotażowi. (Załącznik Nr. 2a)

Z dniem 21/XII 1919 r. w myśl rozkazu D-twa Frontu Nr. 4367/II został utworzony przy Ekspozyturze Nr. 1 w Warszawie Referat Przepustkowy przy ul. Wierzbowej Nr. 9.

(Załącznik Nr. 2c)

b) Wydział dla Spraw Morskich i Żeglugi przy D-twie Frontu: utworzony rozkazem Nacz. Dow. Nr. 4668/III z dnia 18/X 1919, miał za zadanie przygotować, w porozumieniu z Dep. do spraw Morskich i Nacz. Dow., w ścisłej łączności z innymi wydziałami D-twa Frontu wszystkie sprawy, dotyczące objęcia portów, dróg wodnych na Pomorzu i morza. (Załącznik Nr. 3b i Nr. 6)

c) Wydział Kulturalno-Oświatowy przy D-twie Frontu: miał

specjalne zadania do wykonania, przygotowując się do pracy na terenie zgermanizowanym i pozbawionym dopływu oświaty, wiedzy i kultury polskiej od czasu upadku Rzeczypospolitej.

Dlatego Wydział Kulturalno-Oświatowy odpowiednio przygotował

swoje prace wśród żołnierzy oddziałów Frontu Pomorskiego, którzy, wkraczając na uwolnione od wroga ziemie, winni byli swą postawą i swym zachowaniem się, w kraju tym wywołać wrażenie sprawnej organizacji,ładu młodego Państwa Polskiego. Z drugiej znowu strony żołnierz polski swojemi czynami powinien był promieniować poza nowe granice na terenach ziem plebiscytowych, na co szczególniejszą uwagę i nacisk kładło D-two Frontu Pomorskiego,co istotnie było osiągnięte. Ostatnio Wódz Raczelnny,na odprawie w Belwederze dnia 15 stycznia 1920 r. na której byli obecni : D-ca Frontu Pomorskiego General Broni Haller, Szef Sztabu Podpułkownik Nieniewski, D-ca Dywizji Pomorskiej Pułkownik Skrzynski, General Pruszyński, General Gasiecki D-ca 11 Dyw.p. - udzielił i w tym względzie wytycznych,które należało w czyn wprowadzić.

Wydział Kulturalno-Oświatowy przygotował "Cykl Wykładów o Polsce" przez wybitnych prelegentów z Polski ze wszystkich przejawów życia kulturalnego,duzym nakładem energii została zestawiona z reprodukcji wszystkich malarzy polskich "Ruchoma wystawa reprodukcji artystycznych",mająca zapoznać szerszy ogół mieszkańców Pomorza z malarstwem narodowym, został przygotowany okazaly numer " Strazy nad Wisła",mający odzwierciedlać nasze dążenia związane z posiadaniem Pomorza,porobiono szereg przygotowań otwarcia po całym Pomorzu czytelni,świetlic, i kinematografów żołnierskich przy współudziale społeczeństwa na Pomorzu,oraz amerykańskiego towarzystwa Y.M.C.A.

(Załącznik Nr-9.)

d) Intendantura Frontu Pomorskiego poczyniła niezbędne przygotowania,azeby w tak trudnych warunkach,w jakich odbywało się zaopatrzenie Armji w całym Państwie,wyekwipowanie żołnierza w oddziałach wkraczających na Pomorze,było pod każdym względem bez zarzutu i należycie reprezentowało Armje Polska.

Dzięki usilnym staraniom D-twa udało się otrzymać mundury i ekwipunek z Warszawy z zapasów M.S.Wojsk.,oraz z Poznania z zapasów tamt.D.O.G.

Oprocz tego przygotowano zapasy żywności w dostatecznej ilości,gdyż wszelkie rekwizycje na terenie Pomorza była wzbronio

na.

Dla dalszego zżywienia oddziałów wojskowych na Pomorzu, odbyło się cały szereg konferencji z Wojewodą Pomorskim w celu omówienia zasad, na jakich miało odbywać się zaopatrzenie z kraju i z Lono-
ras.

(Załącznik Nr. 10)

e) Wydział Sanitarny D-twa Frontu Pomorskiego rozkazami za
Nr. 44.T. z dnia 25/I i Nr. 52.T. z dnia 29/I 1920 r. regulował
służbę sanitarną w Oddziałach.

Przedtem jednak D-two Frontu Pomorskiego, w drodze poufnej, nawiązało kontakt z organizacjami Czerw. Krzyża na Pomorzu i otrzymało ewidencje wszystkich urządzeń sanitarnych i lekarzy cywilnych, którzy zorganizowali się, celem niesienia pomocy wojsku.

Dalej zorganizowano : 1) na czas transportu wojsk herbaciarnie w Skierniewicach, Łowiczu, Włocławku i Mławie, oraz 2) herbaciarnie na Pomorzu w Toruniu, Grudziądzu, Łaskowicach, Starogardzie, Tczewie, i Chojnicach.

(Załącznik Nr. 11)

f) Wydział Weterynarji D-twa Frontu Pomorskiego miał duże trudności do pokonania, z powodu szerzacego się świerzbu, w rejonie rozlokowania 11 Dyw. Piech. w Zagłębiu Dąbrowskim, z następujących powodów :

- 1) konie były rozlokowane w małych stajniach obywatelskich, w których swierzbem oddawna przez przechodzące oddziały;
- 2) brak lekarzy weterynarji;
- 3) w Grupie Takt. Gen. Pruszyńskiego był tylko jeden lekarz weterynarji, który nie mógł podolac pracy ze względu na dawno już odziedziczony swierzb po lekarzach weterynarji francuzach.

Na objęciu Pomorza rozpoczęło się systematyczne leczenie koni, zarazy swierzbem, przez oddzielenie ich od koni zdrowych, w specjalnie urządzonych szpitalach w Grudziądzu i Toruniu.

(Załącznik Nr. 12)

g) Wydział Sprawiedliwości.

Zadaniem D-twa Frontu Pomorskiego było przygotować w porozumieniu z Minist. b. dzielnic pruskiej wszystkie organa, wymierzające sprawiedliwość, oraz ustalić na Pomorzu stan prawny, który zabezpieczył by wojsko i tworzące się władze polskie, zapewnił by ład i bezpieczeństwo publiczne.

W tym celu D-two Frontu wydało trzy rozporządzenia, które mia-

ly byc wraz z rozporzadzeniami Minist. rozlepione na gmachach urzedowych. Nad wykonaniem tych rozporzadzen w powiatach mieli czlow. Komendanci Posterunkow Powiatowych.

Odnosnie do sadownictwa karnego nad osobami cywilnymi zajetych terytorjow, ustanowione, w porozumieniu z Dep. Spraw. w Poznaniu, Sady Tymczasowe, oraz sadiow sledczych dla przeprowadzenia dschodzen.

(Zalacznik Nr. 13)

h) Ekspozytura Zandarmerji polowej Frontu Pomerskiegoj

skladajaca sie z 4-eh plutonow zandarmerji, miala za zadanie pelnie sluzbe na Pomierzu z chwila wkroczenia W.P. na ta terytorja po plutonie przy: D-twie Frontu; D-twie Grupy Gen. Pruszyńskiego; D-twie 11-iej Dyw. Piech. i D-twie 5-iej Brygady jazdy.

(Zalacznik Nr. 14)

C. PRACE PRZYGOTOWAWCZE DLA WOJSKOWEGO ZAGOSPODAROWANIA
KRAJU (D.O.G. POMORZE)

Rezeknem Nacz. Dow. Nr. 4697/III z dnia 23/X 1919 r. i rezkazem M.S. Wejak. Nr. 4925/ORG. z dnia 3/XI 1919 r., D.O.G. POMORZE z chwila okupacji mialo podlegac D-twu Frontu Pomerskiego, ktorego zadaniem bylo: pekierowac prace organizacyjna nowopowstalego D-twa Okregu Generalnego, oraz udzielic pomocy nowoorganizujacych sie oddzialom Dywizji Strzelcow Pomerskich i Bataljonem wartowniczym.

D. POMOC WOJSKOWO WLADZOM CYWILNYM W ZAGOSPODAROWANIU
KRAJEM.

D-twu Frontu Pomerskiego przypadla w udziale, przy obejmowaniu Pomierza, wybitna rola polityczna w pomocy wladzom cywilnym. W tym celu D-two Frontu Pomerskiego w okresie przygotowawczym, niejednokrotnie zwelatywalo w Warszawie i Poznaniu, przy wspoludziale przedstawicieli Min. b. Dzialalnicy pruskiej, szereg konferencji, w celu rozgraniczenia kompetencji wladzy politycznej pomiedzy D-twem, a Zarzadem cywilnym.

D-two zdawalo sobie jasna sprawe z ewentualnego operu ze strony ludnosci niemieckiej, wobec czego nalezalo stworzyc stan oblężenia i sady derazne, dzialajace szybko i stanowczo, unikajac

Unikać nazwania rzeczy po imieniu, ażeby nie wywolywać nieprzy-
chylnego nastroju.

Dla wykonywania zleceń politycznych D-twa w powiatach, przewidzia-
ne stanowiska "KOMENDANTÓW POSTERUNKÓW POWIATOWYCH" oraz organa
służby bezpieczeństwa publicznego, pełniących służbę na zasadzie
wydanych uprzednie instrukcji (Rozkazy Nr. 4356/II, 4361/II, 4362/II)
Penieważ, przy ewentualnym ogłoszeniu stanu oblężenia, władza prze-
chodzi w ręce D-twa Armji, wyleniła się z tego konieczność posiada-
nia w kraju swych wykonawców. W tym celu ustalone, by przy każ-
dym staroście ustanowić jednego oficera, który, w chwili ogłoszenia
stanu oblężenia, byłby tym organem, tej tylko wojskowej organizacji.
W normalnym zaś czasie ma on służyć jako pomoc staroście, szcze-
gólniej pod względem bezpieczeństwa.

D-two Frontu zdawało sobie bowiem sprawę, że aparat administracyj-
ny składający się będzie z ludzi dobrej woli, lecz bez praktyki admi-
nistracyjnej i będzie liczebnie za słaby. K.P.P. miał być tym łącz-
nikiem pomiędzy wojskiem, a władzami cywilnymi.

Osobnym zadaniem D-twa było rozstrzygnąć i opracować przepisy, regu-
lujące ruch graniczny ludności cywilnej, tym bardziej, że Departam-
t M.S. Wojsk., ani M.S. Zagr. ogólnopanstwowych przepisów dostarczyć
nie mogli, polecając wydanie własnych, tymczasowych przepisów (Nr. 38/II,
60/II). Wystawianie pozwoleń na przejazd przedstawione władzom
cywilnym z obowiązującą wizą władzy wojskowej. Utrzymanie granic
wewnętrznych pomiędzy zajmowanym POMORZEM, a Królestwem i Poznań-
skiem spowodowały następujące fakty: różnica w ekonomicznym i po-
litycznym położeniu tych dzielnic, jak również akcja operacyjna
wojsk i szpiegostwo niemieckie.

Bogate Pomorze musiało być ochronione przed napływem paskarzy, by
Min. Agrów. dać możność rezerwy przewidzianej w tym kraju i w spo-
sób programowy go wykorzystać.

Dla regulowania tych różnorodnych zadań politycznych na Pomorzu,
przy D-twie Frontu, działał KOMISARZ OBERGOWY Frontu Pomorskiego.

(Załącznik Nr. 17)

II. KONCENTRACJA.

1) Rozkaz o wkróceniu na POMORZE.

Z powodu przewlekła nie terminu ratyfikacji traktatu przez Niemcy, przewlekł się również termin wkrócenia na Pomorze, wyznaczony początkowo na koniec października, następnie na połowę listopada, aż wreszcie przesunięty został na dzień 17-go stycznia 1920 r.

O ratyfikacji traktatu wersalskiego w dniu 10 stycznia 1920 r. D-twa Frontu otrzymało wiadomość dopiero dnia 11-go stycznia 1920 r. w formie niezdecydowanej, jednakże wobec zarządzenia keneckiego depechy Nacz. D-twa wydane zarządzenia koncentracji oddziałów w myśl jeszcze z początkiem listopada wydanych rozkazów operacyjnych D-twa Frontu.

(Załącznik Nr. 3c)

2) Wiadomości o Niemcach i przebieg oficerów łącznikowych.

Do D-twa Frontu Pomorskiego przychodziły meldunki z Pomorza, zajętego przez Niemców, że przy spuszczeniu obszarów przyznanych Polsce, przedewszystkiem mosty na Wiśle w Terumiu, Ferdynie i Grudzieńcu, mają być wysadzone. Rozkaz Nacz. D-twa za Nr. 7266/III z dnia 31 grudnia 1919 r. kładł nacisk na sposób przejmowania tych mostów od Niemców przez oficerów łącznikowych, oraz wskazywał działania na wypadek wysadzenia mostów zgodnie z rozkazem D-twa Frontu Pomorskiego Nr. 2, z uwzględnieniem Nr. 5612/III Nacz. D-twa. Ze względu na nieprzyjemne zachowanie się Niemców i ewentualne zniszczenie mostów, Nacz. D-twa rozkazem za Nr. 5261/I z dnia 24/III 1919 r., przydzielił jeszcze jedną kompanię XI. Batalionu saperów do dyspozycji D-twa Frontu Pomorskiego. W dniu 10 stycznia zostali wysłani przez D-twa Frontu oficerowie łącznikowi do D-twa niemieckiego dla ostrożnego omówienia:

a) godzin przekroczenia, oraz ustalenia granic stref działań, b) sposobu obsadzania granicy na tych odcinkach, gdzie nie została ona traktatem wersalskim dokładnie oznaczona, c) sposobu objęcia ważniejszych obiektów znaczenia wojskowego.

Dla administracji przez oficerów łącznikowych zostało wy-
znaczony przez D-twa Frontu Kot. PRZEWORSKI, jako oficer
starszy łącznikowy do D-twa XVII Korpusu niemieckiego,
który miał swiadczyc o wzajemnych relacjach i stan-
ie portretacji.

Okazało się to jednak bardzo utrudnione, gdyż na terenie Pa-
neru, znajdującym się oddziały niemieckie od siebie wzajem-
nie, podporządkowane:

- D-twu XVII Korpusu w Górnym,
- " 41 R.W. Brygady XX Korpusu,
- Gubernatorstwu Tatarskiemu,
- " Gruziańskiemu.

Przez zatem oficerów łącznikowych zostało przedłożone prze-
mianym wpływom na bieg portretacji starszego oficera łącz-
nikowego. Pomyślnie tej sprawie byłoby uniknąć, gdyby umowa ber-
lińska bliżej określiła zakres kompetencji przedstawicieli
D-tw niemieckich; tymczasem ze względu na jasne dowództwo
nie słuchano drugiego.

Wyniki były regulowane w tymczasem przez oficerów
łącznikowych D-twa Frontu które utrzymywały stałe bytowanie w
dla się z powołaniem generała niemieckiego:

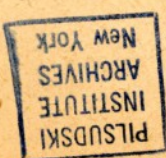
Sprawozdanie szeregowe z prac oficerów łącznikowych / N°
1358 II z dnia 18/ II. 1920 / i szkice stref ziemnych ustal-
nych przez BBRLINSKI i prace oficerów łącznikowych złącza się.
(ZAŁĄCZNIK N° 2 a)

3. Koncentracja Oddziałów Grupy Takt. Gen. PRUSZYŃSKIEGO

Oddziały grupy takt. Gen. PRUSZYŃSKIEGO rozlokowane w KULI-
WACH, z powodu rozległości frontu (280 km.) koncentrowane
zostały w myśl rozkazu operacyjnego Dowództwa w czterech gru-
pach:

Ostatni dzień koncentracji oznaczono jako dzień II., który miał
być 6 - dniami po podpisaniu traktatu.

Większość wojsk Grupy I, które już dawno stały nad granicami
nie potrzebowały brać udziału w koncentracji jedynie II/47 w
znacznym miejscu III/49 do ZIEBUNIA i 13/11 pap. miały
przebiec do KŁAWY do ZIEBUNIA, a pluton 4/1 Strz. Kon-

407

z ZUROMINA do SIELUNIA.

Koncentracja Grupy II rozpoczęła się dnia 13-go stycznia 1920:

a już dnia 12/I D-two 22-cj Brygady przybyło do PŁOCKA i objęło
D-two pod II Grupą. Przez pierwsze dwa dni w marszu koncentra-
cyjnym bierze udział tylko te oddziały II Grupy, które potrzebują
4, względnie 3 dni marszu, by dojść do granicy, inne kolejno się
dołączają.

W dniu N-3 ruszają z PŁOCKA, w dniu N-2 z WŁOCŁAWKA i BIELSKA,
dopiero w dniu N-1 maszerują wszystkie oddziały.

Koncentracja odbywa się na drogach PŁOCK, BIELSK, SIERPC, RYPIN;
WŁOCŁAWEK, LIPNO, UGOSZCZ, RYPIN; KAREKOWO, RYPIN. W dniu N-1 wie-
czorem koncentruje się już cała Grupa II w rejonie RYPIN
i stąd razem po drodze RYPIN, OSIEK przychodzi w dniu N nad
granice (Załączniki 12, 13 i 14 do spraw Grup takt. G. Pruszyński-
go)

W Grupie III w pierwsze dwa dni koncentracji ograniczają się

do marszu najdalej od granicy reorganizowane oddziały, do których
przyłączają się następne (patrz nal. Nr. 12 sp. z Gr. G. Pruszyński.)
W dniu N-3 maszerują tylko oddziały z KOWALA i BRZESCIA, w dniu
N-2 także z WŁOCŁAWKA i z SZPITALA. Marsz odbywa się na drogach
KOWAL, WŁOCŁAWEK; BRZESC, WŁOCŁAWEK oraz WŁOCŁAWEK, LIPNO.

W dniu N-2 wieczorem znajdują się już cała Grupa w re-
jonie LIPNA, ale w następnym dniu N-1 następuje podział na kolum-
ny prawa i lewa, który polega na końcu marszu. Marsz w dniu
N-1 i N-2 kolumny prawej po drogach LIPNO, ZBUJNO, DOBRZYŃ i
LIPNO, ZBUJNO, OSTROWICE, DOBRZYŃ, ale kolumny lewej po drodze
LIPNO, KIMOL, LUBICZ. W dniu N obie kolumny stanęły nad granicą.

Grupa IV, stanowiąca 5-tą Brygadę jazdy złożoną z 1-go

pułku ulanów Królewskich, 12-go pułku ulanów Bolesławskich,
1/5 D. K., 3/11 batalionu sap., 7 sam. cież., podległ podskery Nr. 8 i 13,
cała skoncentrowana na obozowisku SŁUZEWO, ALEKSANDROW.

(Załącznik Nr. 19)

Skład i podział wojsk Gr. takt. G. Pruszyńskiego na gru-
py (Załącznik Nr. 3 do Gr. G. Pruszyńskiego)

4. KONCENTRACJA ODDZIAŁÓW GRUPEY DYWIZJI STRZELCÓW POMORSKICH.

Na mocy rozkazu D-twa Frontu Pomorskiego (Nr-55/III z dn. 11-go stycznia) D-twa Dywizji Strz. Pomorskich wydał swój rozkaz operacyjny Nr-1 z dnia 12/I 1920 r. na mocy którego koncentracja Grupy Strz. Pom. odbyła się na zachodzie od WISŁY nad linią demarkacyjną Wielkopolską w obszarze od osady INOWROCLAW, CHIEWKOWO (Arkaon), na wschód do byłej granicy Księstwa Pomorskiego, oraz nad granicę Prus zach. do byłej granicy Ksi. Pomorskiego od WISŁY, przyczem Grupa ta ucieliła się na trzy podgrupy. Dokładny skład podgrup podany w wyżej cytowanym rozkazie, trzecia podgrupa stała się 5-tą Brygadą Jazdy, Bata. Morski, oraz jako Kamp-Saperów z Grupy Gen. Pruskiego.

D-twu Dywizji Strz. Pomorskich została przyporządkowana Grupa Wielkopolska pod D-twem Pulk. Medicywnym w składzie: 3-go pułk ulaszew, 1 bat. kaw., 2-ch podległych pod., które skoncentrowała się w INOWROCLAWIU w dniach 15-go i 16-go stycznia. Wydzielone oddziały wzięły następnie udział w wkr. osadzie na TRUNIA w dniu 18-go stycznia 1920 r.

4-ty pułk ulaszew (Nawiałowski), należący D-twu Grupy Strz. Pom., przyszedł dnia 15-go stycznia z FOZNAŁA do INOWROCLAWIA i został przydzielony do wyłączonej dyspozycji D-twa Grupy Dyw. Strz. Pom. (rozkaz oświat. Nr-1 Op. Dyw. Strz. Pom. Nr-24/74 z dn. 16/I 1920 r.)

Rozkaz operacyjny Nr-2, wydany dnia 15/I 1920 r. w Kwaterze w WIERZBICZANACH wprowadził IV-tą podgrupę (formacja Wielkop.) przeznaczoną do podległości oddziałów podgrupy I-iej, a rozkaz Op. Nr-3 z dnia 16/I ukończył zbliżenie podgrupy IV-iej do linii demarkacyjnej.

Skład rozkazu koncentracyjnego (wraz z nazwaniami podgrup) podany jest w załączniku Nr-7 "Ordre de Bataille" i w załączniku Nr-8 o stanie liczebnym, raportu bojowego D-twa Grupy Dyw. Strz. Pom.

Koncentracja odbyła się zupełnie zgodnie z planem. W dniu 11 wieczorem, tj. dnia 16 stycznia br. wszystkie oddziały stały nad granicą, gotowe do wkr. osady.

(Załącznik Nr-16)

III. OPERACJE

Przygotowane wcześniej przez DOWÓDZTWO FRONTU POMORSKIEGO plany operacyjne pozwoliły przeprowadzić całą akcję PROGRAMOWO.

Male zmiany w granicach stref i w godzinach ich przekraczania nie wpłynęły na wynik ostateczny objawiania POMORZA.

(Załącznik Nr-3f.)

Cała akcja odbyła się w dwóch fazach:

A. I-ta FAZA OPERACJI W OBEJMUJANIU POMORZA.

(Od dnia 17-go do dnia 24/I 1920 r. włącznie)

Zaraz na wstępie, oficerowie łącznikowi, przez wkroczeniem na terytorjum Pomorza, w porozumieniu z Niemcami, ustalili nowe strefy szkieletowe, na które zgłosiło się D-two Frontu z tego względu, że Niemcy opracowali wcześniej swój plan ekspedycji i w ostatniej chwili, D-two nie chciało łamać go siłą, wobec co złatwienie tych kwestii na drodze kompromisowej. I tak w pierwszym dniu operacji, t.j. dnia 17/I 1920 r., udało się przekroczyć karszą tylko w trzech punktach, a mianowicie:

a) z Grupy Dow. Pruszyńskiego na prawym brzegu WISŁY w ILLOWIE i GOLUBIU;

b) na lewym brzegu WISŁY Grupa Dow. Strz. Pom. poszła się na całej długości linii demarkacyjnej.

Na skutek nieporozumienia nastąpiło starcie z Niemcami pod GNIEWKOWEM (Kargowa) i LIPIAŁI.

Mianowicie: linie demarkacyjne przekroczone na całym odcinku Grupy Oper. Dow. Strz. Pom. dnia 17/I o godz. 6-ej, stosując się w myśl rozkazu D-twa Dywizji ściśle do czasu, wyznaczanego Traktatem Pokojowym Wersalskim.

Posuwając się dnia 17/I kulminacja miała miejsce INOWROCŁAW, GNIEWKOWO zostało o godz. 7 i 1/2 przez Salę Niemców GNIEWKOWA zaszczerpane w ciemności ogniem K.M. i karabinów, na który na razie nie odpowiedział. Dopiero po stracie kilku raknych pierwsze oddziały rozwinięły się w szereg bojowy. Odpowiadając na strzały niemieckie ogniem karabinów, zmusiły Niemców do wycofania się, czego dowodem niemieckie zostało sterczenie i zeszła brzo-Strazy Dow. Strz. Pom. pod GNIEW-

KOWEM były 3-oh ciężkie i 7-m lekkie rannych.

Podczas potyczki nadjechał od strony TORUNIA pociąg. Nie dale
sła stwierdzić, czy ktokolwiek z żołnierzy wziął specjalnie pociąg
za cel. Zmogaż często żołnierzy utrzymywała, że był to pociąg pan-
cerowy. Jest to zupełnie wbrew faktom, gdyż pociąg nadjechał na miej-
sco walki podczas silnej mgły od strony TORUNIA w osobie silnego
ognia R.M. Okazało się później, że był to pociąg osobowy.

Oficerowie ze Sztabu Dyw. Strz. Psa., oficer 1. szwadronu przy
Gubernatorstwie w TORUNIU z niemieckim oficerem Sztabu uderli się
niezłownie do GHIWKOVA, wasselke, która została wstrzymana i całe
nieporozumienia wyjaśnione.

Również przy zetknięciu się kolumny nadzorującej przez wieś
LIPIE (Pulk ul. Pomerackich), gdzie Niemcy również rozpoczęli ostrze-
lwo poległ Plut. PAJACEKOWSKI.

Wobec tego Niemcy zostali pod eskortą wtychczas
odprowadzeni po za linje demarkacyjne, a kilku pozostałych odeślano
za amia 28/1. Mianie wojskowe i osobiste odebrane Niemcom w tym
stareciu zostały odebrane do Pily w dniu 28/1 przez D-two Dyw. Strz.
Psa., przy czym zapłacono Niemcom 20 tys. Mk. odszkodowanie za zagi-
nięcie rzeczy, oraz cała sprawa sądowo została załatwiona.

Ruchy wszystkich podgrup odbyły się planowo. Ludność cywilna
witała wojsko entuzjastycznie. W żołnierzy wstrefy podległej
z powodu wstąpienia do strefy wojennej.

W związku z tym operacji, t.j. dnia 18/1 1920r. o godz. 8-30,
wszystkie podgrupy Dyw. Strz. Psa. skoncentrowane nad linje demar-
kacyjną maszerowały płaszcą na TORUN.

O godz. 10-30 podgrupy stanęły na PODGOREU, a o godz. 12-iej
stosownie do umowy z Niemcami, przeszedł jeden pluton ulanów Pomer-
skich most torunski; o godz. 12-30 Pulk. SKRZYNSKI, D-ca Dyw. Strz.
Psa. ze szkie wojsk, wyszedł do TORUNIA. Po powitaniach przez Prezesa
Torunskiej Rady Ludowej p. Dr. STEINBORNA, młodzież i duchowienstwo
nastąpił przemarsz wojska, wśród szpalera towarzyszą, przed ratusz,
gdzie nastąpił akt oddania władzy przez Nadburmistrza p. Dr. HAASEGO
w ręce Plk. SKRZYNSKIEGO.

Po przemoczeniu Plk. SKRZYNSKIEGO z balkonu ratusza odaplewa-
no "Kto się w opiekę".

O godz. 18-ej we wszystkich kościołach odspiewano uroczyste
" TE DEUM ".

Dnia 18/I po południu 5 Brygada Jazdy odmaszerowała z TORUNIA
pod rozkazy D-twa Grupy Oper. Gen. Pruszyńskiego, 3-ci pułk ułanów
Wielkop. do 2-ej Dyw. Strz. Wielkopolskich do BYDGOSZCZY.

Z objęciem TORUNIA operacyjne zadanie Grupy Oper. Dyw. Strz. Pom.
zostało ukończone. D-two Frontu oceniło, że zachowanie się Niemców
przy obejmowaniu TORUNIA, jest barometrem całej akcji zajęcia Pomo-
rza.

W drugim dniu operacji: I Grupa z Grupy Oper. Gen. Pruszyńskie-
go, prawa kolumna po drodze DZIAŁDOWO-LIDZBARK, pozostawiając III/47
w DZIAŁDOWIE, lewa zaś z ZIELONIA przez LIDZBARK do KIEŁPINA.
W LIDZBARKU spotkały się obydwie kolumny. Z DZIAŁDOWA wysłano jedną
komp. do TAURSEE, w celu obsadzenia granicy; druga Grupa przekracza
granice i zajmuje przydzielony sobie teren, na noc sięga do BRODN-
NICY; Grupa trzecia, kolumna prawa przekracza granice i dochodzi
głównymi siłami w rejon LIPNICA-GOLUB, kolumna lewa przekracza gra-
nice i dochodzi w rejon PAPOWA, Grupa czwarta przekracza WISŁĘ
w TORUNIU, pozostawia twierdze Dyw. Strz. Pom. i lokuje się w rejonie
GOSZCZAU-ROSENBERG, nawiązując łączność z lewą kolumną Grupy trzec-
iej.

W następne dni operacje Grupy Takt. Gen. Pruszyńskiego odbyły
się programowo w myśl zawczasu przewidzianego przez D-two Frontu
planu. W dniu 23/I, t. j. w 7-my dzień operacji, oddziały Grupy
Oper. Gen. Pruszyńskiego wkraczają do GRUDZIĄDZA, zakńczając w ten
sposób I-szą fazę operacji.

(Załącznik Br. 19)

Po przyjeździe Wojsk Polskich w TORUNIU w dniu 18/I, w dniu 19/I
nastąpił przyjazd do TORUNIA Ministra dla b. Dzielicy polskiej
SĘBYDY, a w dniu 21/I - uroczysty wjazd Dowódcy Frontu Pomorskiego
Generała H. A. B. R. A., przyjmowanego entuzjastycznie przez lud-
ność miejscową i okoliczną. Dzień ten stał się świętem narodowym
na POMORZU.

ZAWAGONOWANIE, WYWAGONOWANIE I KONCENTRACJA 11-ej DYW. PIECH.

11-ta Dyw. piech., rozkwaterowana w rejonie ZAWIERCIE, TRZEBINIA, została zawagonowana, począwszy od 1-go dnia operacji, t.j. od dnia 17-go stycznia i wywagonowana na st. JABLONOWO i NIELNO, w sposób przewidziany i zarządzony przez D-two Frontu.

Należy tu podkreślić wielką sprawność kolejnictwa: wszystkie transporty przebiegały w ustalonych w tym czasie godzinach.

B. II-GA FAZA OPERACJI W OBEJMUJANIU POMORZA.

(załącznik Nr. 20)

(Od dnia 25/I do dnia 10/II 1920 r. włącznie)

W drugiej fazie operacji D-two Grupy 11-ej Dyw. piech.: wykonuje operacje, mając do dyspozycji: 5-ta Bryg. Jazdy, 46, 48 i 49 pp-Strz. Kres.

25/I o godz. 9-ej rano, 5-ta Brygada Jazdy przekracza WISŁĘ, stanowiąc awangardę posuwających się oddziałów innych broni, rozwijając się wachlarzowo na całym froncie: 1-szy p. ulanów Krechewickich na prawym skrzydle, 2-gi p. szwoleżerów w centrum i 12-ty p. ulanów Podolskich na lewym skrzydle.

46-ty p-Strz. Kres. idzie w kierunku płnc. na NEUBURG, MEWE, SKURC, STARGARD, SCHOBNECK.

48-my p-Strz. Kres. (1 baon) i 11/4 p-Strz. Kon. Kres. maszerują na CZERSK, BRUS (kierunek zach.) Po zajęciu CZERSKA, 2-wa pozostałe baony 48-go p-S. Kres. zostają przetransportowane do CZERSKA, a dalsze ruchy odbywają się pieszo, celem obsadzenia odcinka granicy polsko-niemieckiej i rejonu rozkwaterowania. Rejon ten zmienił się w porównaniu z planem pierwotnym ze względu na to, że 47-my p-Strz. Kr. nie bierze udziału w akcji. Musiał on być oddany Grupie Gen. Pruszyńskiego na miejsce 49 p-Strz. Kres., pozostałego z powodu tyfusu plamistego w rejonie MLAWY.

DALSZE RUCHY WOJSK.

Od samego początku ruchy wojsk odbywają się prawidłowo, dzielnymi strefami, w myśl uprzednio opracowanego przez D-two Frontu planu i z małymi zmianami na skutek konieczności uzgodnienia z ruchami cofających się wojsk niemieckich.

W końcu stycznia, na skutek opóźnienia transportu z wojskami koalicji, następuje przerwa w zajmowaniu stref dziennych na mocy nowych pertraktacji z Niemcami. Ostatecznie dnia 31/I wojska nasze docierają do linii północnej strefy E i F (QUETLAND, półn. granica wolnego m. GDANSK) oraz zajmują całą strefę F, tak, że dnia 1/II dochodzą do zachodniej granicy polsko-niemieckiej. Na linii tej akcja zostaje wstrzymana.

Wobec nowej sytuacji, Szef Sztabu D-twa Frontu Pomorskiego, P/plk NIEMIŃSKI udaje się do WARSZAWY, celem zdania relacji z dotychczasowego przebiegu operacji, a jednocześnie udzielenia wskazówek z poczynionych doświadczeń z okupacji Pomorza, oraz wyjaśnienia sprawy W.M. GDANSKA, pod którego linia demarkacyjna wojska nasze stały.

Wyjaśnienie tych spraw nastąpiło na konferencji w Nacz. D-twie, w Głównym Kwatermistrzostwie i na konferencji w Min. S. Zagr., na którym byli obecni przedstawiciele wszystkich Ministerstw.

Jakkolwiek dnia 31/I (15- o dnia operacji) została wstrzymana akcja zajmowania strefy " G ", ze swej strony D-two Frontu, na skutek pełnomocnictwa, udzielonego przez Nacz. D-two, zaproponowało XVII Korpusowi niemieckiemu nie wstrzymywanie akcji wzajemnie gwarantując prawa tranzytu przez teren Polski dla wojsk niemieckich, które miałyby pozostać w GDANSKU. Propozycji tej XVII-ty Korpus nie przyjął, jednak doszło do porozumienia i strefa " G " została zajęta zamiast 3-dni w 3-ech dniach, a mianowicie 4/II, 8/II i 10/II.

Dnia 4/II 5-ta Brygada Jazdy dochodzi do linii RHEINFELD (wl.), MEKBAU (wl.), SMENTAU (wyl.), 1 klm. na płn. od szosy SMENTAU, SULENSCHEN plan. brzeg jeziora Gr. MAUSCH, gdzie zatrzymuje się do dnia 8/II.

Dnia 8/II 5-ta Brygada Jazdy dochodzi do linii: MATTEBN, GLUCKAU, JULIENTHAL, KLONOWKEN, OTTOLSIN, LECHBIM, ST. RAJEUTA, N. HUTA, BOTSCH, na wsch. od SIERAKOWIC, 1 klm. na wsch. od drogi SIERAKOWIC, SULLENSCHIN.

Dnia 10/II linia ta zostaje przekroczona i wojska nasze dochodzą do morza, a tym samym, całe terytorjum Prus Królewskich i części Kaszubskich zostaje zajęte.

Wobec braku linii kolejowej z KARTUZ do WEJCHEROWA i PUCKA,

dotarcie Baonu Morskiego do morza musialoby sie odbyc pieszo, jak to bylo zreszta przewidziane przez D-two Frontu w pierwotnym planie.

Jednakze dzien 10 lutego, D-two Frontu zamierzalo uczynic SWIETEM OGOLNONARODOWYM, na pamiatke dotarcia Wojsk Polskich do wlasnego wybrzeza morskiego i poczynilo jeszcze w koncu stycznia przez Szefa Sztabu P/Plk. NIENIEWSKIEGO starania w Nacz. D-twie, azaby Baon Morski, Dowodca Frontu Jeneral H A L L E R wraz z Reprezentantami Rządu, Sejmu, Naczelnego D-twa i M.S. Wojsk. oraz swita, mogli dnia tego przejechać pociągami przez GDANSK wprost do PUCKA.

Nacz. D-two pismem z Nr. 702/III z dnia 28/I b.r. powiadomilo D-two Frontu o porobionych staraniach u Jen. HANRYS'A, a zarazem polecilo te sprawe Jen. RCZWADOWSKIEMU w PARYZU do przeprowadzenia.

Jednocześnie jednak polecalo P/plk. KOCHANSKIEMU, oficerowi łącznikowemu przy Wysokim Komisarzu W.M. GDANSKA, wyjednac u niego porozumienie na przejazd przez terytorjum GDANSKA: Baonu Morskiego dla obsady wybrzeza polskiego i na staly ruch jednego pociagu w dzien dla zaopatrzenia Wojsk Polskich, znajdujacych sie w plnoczesci Pomorza i dla materjelow na rozbudowanie PUCKA.

Poniewaz D-two XVII Korpusu niemieckiego tej sprawy zalatwic nie moglo, a Komisarz Sir TOWER mial przyjechac do GDANSKA dopiero 8/II, wobec tego sprawe przejazdu zalatwiono w ten sposob, ze Zarzad Koleji Polskich mial sie porozumiec z Zarzadem Koleji w GDANSKU, co do samych transportow, a o tem miano zawiadomic angielskiego Gen. HACKINGA, jako przyszlego D-ce Garnizonu w GDANSKU.

W dniu 6/II Kpt. PEPLOWSKI, oficer łącznikowy D-twa Frontu przy D-twie XVII Korpusu niemieckiego w GDANSKU, zawiadomil telefonicznie, ze transporty Wojsk Polskich przez GDANSK sa zapewnione, beda jednak konwojowane przez Anglikow.

Widzimy zatem z tego malego faktu uzyskania porozumienia w sprawie przejazdu przez terytorjum W.M. GDANSKA, ze Traktat Wersalski nie zapewnil nam wyraznie naszych praw w przyszłym W.M. GDANSKU i ze kazdorazowe zetkniecie sie Polski z GDANSKIEM napotykać bedzie na caly szereg miedzynarodowych kolizji.

D-two Frontu Pomorskiego ze swej strony poczynilo wszystkie kroki, azaby w tym krotkim czasie okupacji Pomorza, powage panstwo-

415
110

wa Polski utrzymać i zapewnić jej korzyści na przyszłość na terytorjum W. M. GDANSKA, obecnie od czynników międzynarodowych zależeb będzie stan ten rozwinąć i utrwalić.

W dniu 10-go lutego General H A L L E R wraz z reprezentacją Rządu, Sejmu, Władz Wojskowych i Sztabu, wjeżdża przez GDANSK do PUCKA, gdzie o godz. 14-ej dokonywa się uroczystość dojeżdżania oddziałów do morza wraz ze sztandarami i delegacjami, przy udziale tłumnie zebranej ludności miejscowej, a przybyłej z GDANSKA i z całej Polski.

Uroczystość sama cechowała wielką powagą chwili historycznej.

IV. OBSERWACJE I WNIOSKI.

1. ZAPROWIANTOWANIE.

Zapotrączenie oddziałów w żywność odbywało się w czasie operacji programowo, według rozkazów D-twa Frontu (rozkaz ogólny N°1, II-część N°3209/IV. i N°4078/IV. z dnia 20/XI.1919.)

(Załącznik N°3 a)

2. ŁACZNOŚĆ I KOLEJE.

Sprawę łączności w czasie operacji regulowały rozkazy D-twa Frontu Pomorskiego (rozkaz Służby Łączności N°5/T. z dnia 13/XI.1919. do rozkazu ogólnego N°1 za N°30/III) i instrukcja o Służbie Łączności Nacz. Dew. za N°5091/III a. 1919.

Pełniły dobrze Służbę Łączności pomiędzy oddziałami, a sztabami djwizji pociągi pancerne.

Telegrafu iskrowego nie używano wcale, gdyż telegraf i telefony państwowe funkcjonowały należycie, jakkolwiek były obsługiwane przez urzędników Niemców pod kontrolą naszych organów wojskowych ze Służby Łączności.

Repert naczelnika Służby Łączności D-twa Frontu załącza się.

(Załącznik N°3 d.)

Koleje na Pomorzu funkcjonowały w zupełnym porządku pod ogólnym kierownictwem Sekcji Transportów Kolejowych D-twa Frontu.

Strajk urzędników kolejowych w TCZEWIE z powodu usunięcia pociągu Wilhelma przez naszych marynarzy, został stłumiony w prze-

ciągu trzech godzin przez zastraszanie naczelnika stacji. Do zadanych strach nie doszło. Te same zdarzyły się w DZIAŁDOWIE.

Zdarzył się jeden tylko wypadek w CZERSKU w dniu 31/I., pociąg kurjerski najechał na transport wojskowy. Była to wyłączna wina kolejarzy niemieckich.

Zachowanie się Niemców - lekkie na zewnątrz, lecz nie bez chęci szkód na każdym kroku.

3. TEREN I DRUGI.

Teren falisty, gleba gliniasta, grunt ciężki, miejscami żmny, o licznych mokradłach, lasów bardzo mało. Większych przeszkód w terenie nie ma. Wiśla dzieli Pomorze na dwie części, połączone mostami kolejowymi i szosami w TORUNIU, FORDONIE i GRUDZIĄDZU. Istniejący most pontonowy na Wiśle pod CHEŁMNIEM dla połączenia ze SWIEGIEM Niemcy rozebrali i wywieźli.

Drugi bite, goscince bardzo dobrze utrzymane. Pomiędzy miastami i na traktach, nadają się one dla ciężkiej artylerji, drogi są wiejskie wąskie, miękkie, w porze deszczowej nie nadają się dla ciężkiej artylerji.

4. PRZEKAZANIE MAJATKU PRZEZ NIEMCY.

Kaszary bardzo dobrze zbudowane, mają urządzenia wewnętrzne częściowo srujnowane przez "GRENZSCHUTZ".

Wszystkie urządzenia skarbowe, telegraficzne, telefoniczne i kolejowe pozostawili prawie, ze w wizerowym porządku.

Natomiast brak jest taberu kolejowego, który wywakuwane wbrów ul. w Warszawie Berlińskiej.

Wszędzie w kraju znacząco dobrebyły, duże zapasy żywności i fu. azu.

Jednakże powszechnie daje się odczuwać brak węgla, szczególnie do podżegania młocarni i dalszego utrzymania przemysłu, co grozi brakiem maki i artykułów przemysłowych w bardzo krótkim czasie.

Transporty węglowe, prz. lano w pierwszych dniach operacji, są niedostateczne.

5. ZACHOWANIE SIĘ LUDNOSCI CYWILNEJ.

Ludność polska witała nasze oddziały entuzjastycznie, wszędzie dekorując domy lub ustawiając bramy tryumfalne. Szczególnie TORUN LUBAWA i Kaszubi w PUCKU i WIELKIE. WSI witali nasze oddziały tak -

ośro. gerace

417 112

Ludność polska licznie składała złoto na Skarb Polski.

Ludność niemiecka zachowywała się lojalnie. Dobrze naogół podzielał fakt starcia pod GNIEWKOWEM, dobre umundurowanie wojska i liczne wejście cudzińców do TORUNIA.

Niemcom imponuje fakt że Wojsko Polskie traktuje ich po ludzku, gdyż sadzili, że mszoie się będzie za ich dawne postępowania wobec Polaków.

6. WNIOSKI

Z całego przebiegu czynności Dowództwa Frontu Pomorskiego w czasie OBEJMOWANIA POMORZA, nasuwają się następujące wnioski:

1) planowo akcji wojskowej na POMORZU zważać należy z góry przewidzianym przez Dowództwo Frontu warunkom, w jakich znajdują się Wojska Polskie oraz przemysłowym środowiskiem, w jakim należało użyć w zupełnie nowym środowisku o dużej obecności ludności niemieckiej, wrogiej usposobionej do Polaków.

2) wobec wielkiego znaczenia historycznego dla Polski posiadania POMORZA i własnego wybrzeża morskiego, Dowództwo Frontu porobiło zważesem wszystkie przygotowania, aby obejmowanie portów i majątku odbyło się w myśl naszych interesów.

3) licząc się z brakiem wykwalifikowanych polskich urzędników, Dowództwo Frontu musiało przewidywać małą sprężystość funkcjonowania przyszłych władz cywilnych w czasie obejmowania POMORZA, wobec czego zważesem, w porozumieniu z MINISTERSTWEM DLA BYLEJ DZIELNICY PRUSKIEJ, przygotować wszystkie organa, oraz ustalić taki stan prawny, któryby zabezpieczył wojsko i tworzące się władze polskie, zapewnił ład i bezpieczeństwo publiczne.

4) już w czasie OBEJMOWANIA POMORZA, istniejące władze cywilne nie podęwały nawet w części w ciążących na nich zadaniach, wobec czego DOWÓDZTWO FRONTU POMORSKIEGO musiało utrzymać na swoich barkach cały ciężar administrowania krajem i deklarać wszelkich usiłowań, ażeby te władze cywilne postawić na należytych stopniu powagi i egzekutywy.

Wobec takiej sytuacji, jeszcze przez długi okres czasu, władze cywilne nie będą mogły obejść się bez pomocy i opieki silnej ręki wojskowej, mającej tutaj na POMORZU, do czasu całkowitego zawarcia pokoju na wschodzie, wielkie zadanie do spełnienia.

DOWÓDZTWO FRONTU POMORSKIEGO

Z R. SZEF SZTABU

Wierciński

Za zgodność:

Porucznik Sztabu Generalnego

Wierciński

Kapitan

I Szef Sekcji Operac.

III-e Biuro.

- Zaloznik N°1 a: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego
- " " b: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego
- " " c: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego
- " " d: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego
- " " e: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego
- " " f: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego
- " " g: Rezerwa Ewid. S. Okręgowego

- Zaloznik N°3 a: Rezerwy Operacyjne Wyższych Działów III Biura
- " " b: Rezerwy nieliczne drugo " " "
- " " c: " Operacyjne rezerwy dzienne " "
- " " d: Łączność " " "
- " " e: Ordre de bataille " " "
- " " f: Szkic dziennych zmian postępowania " "

Zaloznik N°4: Sprawozdanie IV Biura z objazdu Ziemi Pruskiej pod względem sytuacji, zaprowiantowania, umundurowania i t.p.

Zaloznik N°5: Sprawozdanie z akcji na terenie okupacyjnym Ins. Art. D-twa Fr. Pomorskiego

Zaloznik N°6: Sprawozdanie Wydz. Inżynierji z Oper. zajęcia Pomorza

Zaloznik N°7: Plan transportów, opracowany przez F. z Kulejowy

Zaloznik N°8: Meldunek Wydz. Spraw Medycznych i Zesł. g. o przebiegu operacji

Zaloznik N°9: Sprawozdanie Wydz. Kult. Oświatowego

Zaloznik N°10: Spraw. Interj. Frontu Pomorskiego

Zaloznik N°11: Spraw. Wydz. Sanitarnego

Zaloznik N°12: Spraw. Wydz. Weterynaryjnego

Zaloznik N°13: Spraw. Wydz. Sprawiedliwości

Zaloznik N°14: Spraw. z działalności D-twa Zasad. Pol.

Zaloznik N°15: Spraw. Duszpasterstwa

Zaloznik N°16: Spraw. Gł. Urzedu Państwowego N°VII

Zaloznik N°17: Spraw. Komisarza Łącznikowego przy Wej. Pan

420
115

Załącznik N° 18: Raport bojowy Dowództwa Dywizji Strzelców

Załącznik N° 19: Raport bojowy Dowództwa Gr. takt. Gen. PRUSZYŃSKIEGO

Załącznik N° 20: Raport bojowy 11 Dyw. Piechoty

Załącznik N° 21: Raport bojowy Dowództwa 5 Brygady Jazdy

Załącznik N° 22: Dzienniki Operacyjne Oddziałów Frontu Pomerackiego

1. Dziennik operacyjny Dowództwa Frontu Pomerackiego

2. Raporty i sprawozdania do dzienników Gr. takt. Gen. PRUSZYŃSKIEGO

a) Sprawozdanie Gr. takt. Gen. PRUSZYŃSKIEGO

b) " 22-iej Brygady Piechoty

c) " 42 Plk. piech. Strzelców Kresowych

d) " 3 pułku strzelców Podhalanskich

e) " 149 Pułku strzelców Kresowych

f) " Dłwa Inżynierji Grupy

g) " I Dywizji 11 P.A.C.

h) " Dłwa Gaupy

i) " 5 Brygady Jazdy

k) " 2 pułku Szwoleżerów

l) " 4/1 Pułku Strzelców Kennych

m) 3 Pułku Strzelców Podhalanskich

n) Dłwa Grupy

o) raport Dłwa 47 pp. Strz. Kres. o wysłaniu mater. hist. ep.

p) Kopje zarządzeń Dowództwa 47 p.p. o de. zaprowadzenia dzienników

r) Opis dziennika 46 pp. za 1919 r.

s) Raport Dowództwa 47 p.p. o wysłaniu odpisu dziennika do Nacz. Dow.

t) Odnosny raport 11 P.A.C.

u) Dziennik 4/1 p. strz. kennych

w) Dziennik 22 Br. Piechoty

x) Journ. de March. et Op. 8 Dyw. Strz. h. A.G.H.

y) Dzien. Dow. Inz. Gr. Takt. Gen. PRUSZYŃSKIEGO

3. Materiały do dzienników Oddział Dow. 11 D.P.

4. Opis dzienników bojowych i Hist. Oddz. 16 D.P. (St. Pomeracki)

a) 1 Brygady Strzelców Pomerackich

b) 3 Kemp. K. M. 3 Bienu Terunskiego P. strz.

c) 12 Kemp. Ter. P. Strz.

d) Dow. Terunskiego P. Strz.

GRZYBYJA

Adjutantura Generalna Nagrodziwego Wojska	1	"
Sekcja Hist.-Oper. Oddzial III - H-U- (z załącznikami)	"	"
Sekcja Operacj. Oddzial III - H-D-	1	"
Oddzial II Sztab-Dow.	1	"
Oddzial IV " " "	1	"
Dowódca Frontu Północnego Gen. HALLER	1	"
Szef Sztabu P/Pulkownik NIEBIEWSKI	1	"
Kpt. Szefa Sztabu P/Pulkownik IWANOWSKI	1	"
BUDRA: 1-3-3-1-4	4	"
D-3-G-10-10-10	1	"
Dep. ds. Sprawy Wewnętrzne - H-5-Wejści	1	"
Dow. 3 Armii Wewnętrznej	1	"
Dow. Dzw. Straż. Wewnętrznej /15 Dzw. Pieszych-/	1	"
Dow. 11 Dzw. Pieszych	1	"
Dow. 1. Br. Artylerji	1	"
Dow. 5 Brygady Jazdy	1	"
Dow. 1 Pułku Ułanów Kresnowskich	1	"
Dow. 15 Pułku Ułanów	1	"
Dow. 2 Pułku Strzelców	1	"

R 2 2 2 2

23

UWAGA: Wszystkie wymienione wyżej załączniki są wyjątkowo wyłączone z zakresu Historiografii - Centralna III Oddziału Sztabu Dow.

MINISTERSTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA

WARSZAWA

L. dz. 2443 dnia 4 / 5 1920 r.

załącz. Wydział

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

MINISTERSTWO WOJSK POLSKICH

ADJUTANTURA GENERALNA

WARSZAWA

L. Dz. 49017, dnia 17/12 1920 r.

załącz. Wydział

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York